٩

دوو جەنگی گەنداو

کورد لەسەر شانۆی جیهانیدا 1979 - 1992

کامەران قەرەداغی

وەک چۆن باوە لە ناو میللەتانی تردا کە ناوی تایبەت بۆ ڕووداوە گرینگەکانی مێژویان ببیننەوە، کوردیش گووتەیەکی گەلێ باوی هەڵبژارد بۆ ڕووداواەکانی کوردستانی عیراقی پاش پەیمانبەستی نێوان عیراق و ئێران لە ٦ی مارسی١٩٧٥ و کە پرسقی یەکسەری کورد بۆی هەرەسهێنانی بزوتنەوە چەکدارییەکەی بوو. جا ئەم هەرەسە گووتەی پڕناڕەزایی " ئاش بەتاڵی" خستە سەر گشت لێوێک.

ئەم گووتەی (ئاش بەتاڵ)ەش لەوەوە هات کە جاران لە کوردستاندا ، بە چەند دێیەک ئاشێکیان هەبوو. جا کە کار کۆتایی دەهات، و دەیانویست ئاش داخەن ، ئاشەوان دەچووەدەرێ و بۆ نەگبەتی ئەو لادێیانەی کە لەدوورەوە بە خۆیانو باراشەوە گەیشتبوونە ئاش، هاواری دەکرد ئاش بەتاڵ. واتە بڕۆنەوە ،کار تەواو.

ئەو پەزیریەی(ئستجابەتەی) بزوتنەوەی چەکداری کورد (کە خاوەنی نزیکەی ١٠٠هەزار جەنگاوەر بوو) بۆ پەیمانی عێراق ـ ئێران، لەڕاستیدا بێ وێنەبوو لە مێژووی خەباتی کورددا. تەنها لەماوەی دوو هەفتەدا، و بەبڕیاری سەرکردایەتی خۆی، بزوتنەوەکە خۆی تواندەوە، ئەمەش وەک وڵامێک بۆ هەڕەشەی بەجووتی عێراق و ئێران بەلێدانی بزوتنەوەی کورد، گەر خۆیان نەتوێنێتەوە. هەڵقووڵینی ئەم ڕووداوانە، و بەو شێوەیە ، گوشارێکی سایکۆلۆجی گەلێ گرانی پەیداکرد بۆ جەنگاوەران و سڤیلی ناوچە ڕزگارکراوەکان، هاودەمیش بۆ خێزانەکانیان کە بە هەزارەها پەناهەندەبوون لە ئێران.

هاوکاری ئەم دوو جۆرە گوشارە، سیاسی و دەروونییە، بووە هۆی ئەوەی کە بۆ سەرەتاکانی مانگی ٤ ی هەمان ساڵ، زۆربەی زۆری ئەو چەکدار و سڤیلانەی کە پەیوەندیان بە بزوتنەوەی چەکداریی ١٩٧٤وە کردبوو، سوود لەو لێبووردنە گشتیە وەرگرن کە لەلایەن ـ ئەنجومەنی

www.koskikurd.com

سەرکردایەتی شۆڕش ـ ی عیراقەوە بە یاخیبوان بەخشرا. لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێین، کە ئەم ئەمنستییەی ڕژێمی عیراق سەرۆکی مێژوویی بزوتنەوەکە، موستەفا بارزانی ، و دوو کوڕەکەی ئدریس و مەسعود و مامیان شێخ محەمەد خالدی نەگرتەوە. جگە لەمانە ئەوی دی ڕووی لەماڵی خۆی کردەوە و ملی بۆ چارەنووسی نادیاری بن دەستی ڕژێمی عیراق کەچ کرد.

ئەما لە بارەی خودی مەلا مستەفاوە ! کارەکە شێوە زەلیلکردنێکی دیکەشی بەخۆیەوە دیت؛ شای ئێران ، کۆنە هاوپەیمانی بارزانی، پاش هاتنەوەی لە جەزایر قەبوڵی نەکرد دیداری بارزانی بکات، کە لە ٧ی ئازارەوە لە تاران چاوەنواڕی بوو. لە ١١ی ئاداردا، شا ڕێگای بە بارزانی دا کەبیبینێ. ئەڵبەتە هیچ دووریش نییە کە شا بەدەسەنقەست ئەو ڕۆژەی هەڵبژاردبێ ، چونکە لەو ڕۆژەدا و ٥ ساڵ لەوەوبەر ، بارزانی پەیمانە کوشندەکەی ئاداری لەگەڵ سەدام حوسێندا مۆرکرد و گوێی بە هەوڵو تەقالای شا نەدا کە دەیویست پەشیمانی کاتەوە لەم کارە.

خودی پەیمانی ئادار، ئۆتۆنۆمی دا بە کورد. دانی بە تایبەتمەندیە کولتوریەکانی کورددا نا و زانکۆیەکی کوردیشی لەسلێمانی دامەزراند. هەروەها ، ئەم پەیمانە، زمانی کوردیی، بە زمانێکی ڕەسمی دانا و کردی بە وانەیەکی خوێندن لەگشت دەبستان و ئەنیستتوتە ئەکادییەکان لە سەرتاسەری عیراقدا. بەڵام پێشهاتەکانی چوار ساڵی پاش پەیمانەکە، نیشانیاندا کە عیراق وردە وردە پاشەگەزی لە سۆز و بەڵێنەکانی دەکرد، و دوا دڵۆپ لە ئاداری ١٩٧٤دا هات، بە بڵاوکردنەوەی یاسای ناوچەی ئۆتۆنۆمی لە لایەن عیراقەوە . بەپێی ئەم یاسایە ، دەبوایە گشت بڕیارەکانی ئەنجومەنی یاسایی ناوچەی ئۆتۆنۆمی بەر لە هەموو شتێک لە لایەن بەغداوە پەسەند بکرێت ،هەروەها ، مەرجی ئەوەشی کردبوو کە کورد دەبێ دان بە ڕۆڵی سەرکردانەی (پارتی بەعس)دا بنێت.

گەر بێینەوە سەر باسی ڕووداوەکانی ئاداری/ ١٩٧٥. بارزانی خۆی پاشان ، لەبارەی کۆبوونەوەکەی ١١/٣دا ئاماژە بۆ ئەوەکردبوو کە شا لەو چاوبێکەوتنەدا ، جگە لە فیشاڵی شاهنشاهیانەی ئاسایی خۆی، ڕەوشتێکی نوێی لێ نیشتبوو، و نەیدەتوانی بەتەواوی ئەو چێژە بشارێتەوە کە لە زەبوونکردنی سەرکردەی کورددا دەیدیت.

لە ١٣ ئاداردا بارزانی گەڕایەوە حاجی ئۆمەران ، بارەگای سەرکردایەتییەکەی لەکوردستانی عیراقدا. هەمان ڕۆژ دەستەیک ڕۆشنبیری کوردی بانگ کرد بۆ دیداری، کە خۆم یەکێک بووم لەوانە. گوتارەکەی بارزانی لەم دیدارەدا، کە باسی مێژووی دوور و درێژ، ڕەوا و پاڵەوانانەی خەباتی خۆی دەکرد، ئاوازێکی ماڵ ئاواییکردنی گومان لێنەکراوی تێدابوو. داوای لە ئامادەبوان کرد کە بێ هیوایی ڕوویان تێنەکا ، و بەیادی هێنایەوە کەجەنگی دژ بە بەغدای بە هەفت جەنگاوەرەوە دەست پێکرد. هەروەها گووتی هەرگیز دەست لەخزمەتی کێشەی کورد هەڵناگرێت، بەڵام پیربووە، و شەکەتی و نەخۆشی هەراسانیان کردووە. ئەمە لە ڕاستیدا کۆتایی ئەو سەرکردە

مێژوویە بوو کە پاش ماوەیەکی کورت بە نەخۆشی شێرپەنجە مرد.

بارزانی پاش هەرەسی بزوتنەوەی کورد، تا ئاداری ١٩٧٦ لە ئێران مایەوە، و پاش ئەو مێژووە بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشیەکەی ڕووی لە ئەمریکا کرد و لە ١٩٧٩دا لە نەخۆشخانەکانی ئەو وڵاتە گیانی سپارد.

بەزینی کورد ئەم جارەیان ئەوەندە گشتی و سەرتاسەری بوو کە ئەوانەی زۆر زۆریش ڕۆشنبین بوون ، چاوەڕوانی ئەوە نەبوون کە بزوتنەوەی کورد تا ماوەیەکی دوورو درێژ بتوانێ بەهێزبێتەوە. لە ناو ئەو ڕۆشەنبیر و چالاکانەی کە پاش هەرەس گەڕانەوە عیراق ، چەندین دید و بۆچوون پەیدا بوو، کە تێیدا هیوا بە خەباتی چەکداری نەبوو. بەڵکو پتر لایەنگری ئەوە بوون، کە دەبێ بە چارەنووسی سەپێندراو قایل بن و هەوڵی هاوژینی بدەن لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدادا .چونکە ئەم ڕژێمە باسکراوە ،ویستی پۆلاینی خۆی بۆ داسەپاندنی دەسەڵاتی بەسەر هەموو کەسێک و هەموو شتێکدا بە کردەوە سەلماند. پەیمانی نێوان عیراق و شاش بەکارگەردانی جەزائیر، کە عیراق تێدا لە گشت خاڵەکانی ناکۆکی مێژوویی ئەو دوو وڵاتە، بە کۆنترۆڵی (شط العرب) و چندین خاڵی ستراتیجی سنووریشەوە، سەری بۆ داواکاریەکانی ئێران شۆڕکرد، بەرابەر بە دەست هەڵگرتنی ئێران لە کورد، سەلماندی کە ڕژێمی عیراق لە پێناوی دەسەڵاتێکی سەرتاسەریدا هەموو شتێک دەکات.

بەزینی کوردی عیراق لە ١٩٧٥دا، بووە هۆی دادوستانێکی بەرین لە نێوان ڕۆشنبیرانیدا ، لە بارەی شێوەی داهاتووی بزوتنەوەی کوردوە. بۆچوون گەلێ بوو، لەوانە هەبوو کە داوای بزوتنەوەیەکی یەکگرتووی دەکرد بۆ(کوردستانی مەزن) ، کە کوردی عیراق تێدا خۆی بەدەوڵەتە هاوسێکانەوە نەبەستێتەوە کە کوردی خۆیان دەچەوسێننەوە. بۆچوونێکی دی، داوایدەکرد کە بزوتنەوەی کوردیی بە گشتی بە باری عیراقەوە ببەسترێتەوە ، و بەختی خۆی بەرابەر بە دوژمنە بەعسییەکەی تاقیکاتەوە.

هەندێکیش لەو باوەڕەدابوون کە سەرەکردایەتی کورد دەبوایە خۆی لە شەڕ بپاراستایە و مەرجەکانی بەعسی لە ئاداری ١٩٧٤دا پەسندکردایە، لە پێناوی جێبەجێکردنی پەیمانی ئۆتۆنۆمی ١٩٧٠ . هەر ئەمانەش بوون کە داوایان دەکرد، پارتی بەعس بە تاکە سەرکردەی مەردومی عیراق بناسرێت، و تاکە پارتیش بێت کە مافی ڕێکخستنی هەبێت لە ناو هێزی لەشکری و ساختمانە ئاسایشی و سیخوڕیەکانی عیراقدا.

لێرەدا بەد نییە گەر ئاماژە بۆ ئەوە بکەین ، کە یەکێ لە گرفتەکانی پەیمانی ئادار، ئەو ناکۆکییە بوو کە لە بارەی دیاریکردنی سنووری ناوچەی ئۆتۆنۆمییەوە پەیداببو. کورد داوای دەکرد کە هەموو ئەو ناوچەیە بگرێتەوە کە لە ڕوانگەی مێژوویییەوە وەک کوردی ناسراون؛ واتە ئەو ناوچەیەی کە بە لیواکانی باکوور دەناسرا و کەرکوکیشی دەگرتەوە، وە ئەم ڕایەش، ئەڵبەتە،

www.koskikurd.com

بەتوندی لەلایەن عیراقەوە ڕەدکرابووەوە.

جا هەرچۆنێ بێ، ئەم ئاوات و ئارەزووی هاوژینیە هەر زۆر زوو لەدەستندرا. ئەویش لە پلەی یەکەمدا وەک ئەنجامێکی ڕەوت و ڕەوشتی خودی ڕژێم. بەعسیەکان ، هەرەسی یاخیبوونە چەکدارییەکەیان بەنیشانەیەک دیت بۆ گەیشتن بە"چارەسەرکردنی بنەڕەتی" کێشەی کورد. زۆری پێنەچوو پاش خامۆش بوونەوەی ترسی کوردی هەرەس دیدە، تا پەعس لغاوی بۆ گووژی تیرۆر شل کرد(هەرچەندە داهاتوو سەلماندی کە دڕندایەتی هەفتاکان نەوزادێک بوو لە هەشتاکاندا پێبیگرت).

پاش چاوەنوارییەکی چەند هەفتەیی، تا زۆربەی کوردەکان هاتنەوە سەر ماڵوحاڵی خۆیان، ڕژێم دەستیدایە کۆچ پێکردنی زۆرەملی بەرەو ناوچەکانی ناوەندی فورات و باشوری عیراق. ژمارەی ئەو کوردانە کە بەر شاڵاوی کۆچپێکردن کەوتن بە (١٢٠٠٠٠، تا، ٣٠٠٠٠٠) هەڵدەسەنگێندرێت . ئەمانە بۆ ماوەی ساڵێک لەو ناوچانەدا مانەوە تا ڕژێم ڕێیدان بگەڕێنەوە ناوچەکانی خۆیان. لەو ماوەی هەندەرانیەدا دەوڵەتی عیراق لە باری دارای و بژوێنییەوە یارمەتی دەدان ، لە هەمان کاتدا پارەیەکی زۆری ڕژاند بۆ هاندانی ژن و ژنخوازی لە نێوان کورد و خەڵکی عەرەبی ناوچەکان، بە ئامانجی جێنشینکردنێکی هەمیشەیی کوردەکان لەو ناوچانەدا و تواندنەوەیان لە ناو کۆمەڵگەی عەرەبیدا.

تا ئەو دەمەش دەسەڵاتدارانی عیراق نەخشەی ئەو ناوچەیەیان ئامادەکردبوو کە بە ڕەسمی بە ناوچەی ئۆتۆنۆمی لە خامەیاندا، و کەرکوک و چەندسەد گوندی سەر سنووری ئێران ، تورکیا ، و سوریایان لێ بەدەرکردبوو.

ناوچە سنووریەکان ، بە درێژایی (١٠٠دان) میل و قوڵی (٥ تا ١٥ میل)، پتر لە ١٥٠٠ گوندیان لەسەر بوو . ئەم گوندانە کاولکران ،وپتر لە ٧٥٠٠٠ کەسی دانیشتوی ئەو ناوچانەی گواستەوە گوندە بە پەلە ئامادەکراوە نوێکان. لە هامان کاتیشدا عەشایری عەرەبی هێناو لە ناوچە کوردیەکاندا جێنشینی کردن، بەتایبەتی لە ناوچەی کەرکوک کە گەردەلولی ڕاگواستن لێی، تەنها کوردی نەگرتەوە، بەڵکو چەندین گوندی تورکومان نشینی دەوروبەری کەرکوکیش بەگەڵدا.

بەهانەی عیراق بۆ ئەنجامدانی ئەمکارانە "ئاسایشی ستراتیجی" بوو، دیارە ئەمەش لەخۆیدا بەهانەیەکی نوێ نەبوو بۆ بەعسیەکان . چونکە هەمان حزبی بەعس، کە لەنێوان فەبریوەری و نۆڤەمبەری ١٩٦٣دا ، بۆماوەیەکی کورت حوکمی عیراقیان کەوتە دەست، هەمان بەهانەیان بەکارهێناو لەماوەی حوکومڕانیەدا، ٢١ گوندی لای کەرکوکیان تەقاندەوە ونزیکەی ١٥٠٠ خێزانی گوندنشینیشیان ڕاگواست. لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێین کەمەبەستی "ستراتیجیەت" لەلای بەعس تەنها ناوچە مەرزیەکانی نەدەگرتەوە؛ بەڵکو ناوچەکانی بەرهەمهێنانی نەوتی !!.

خەرجی ئەم؛ کاولکردن ، دروستکردنی گوندی نوێ و بەخشینی جێگیرەیی (تعویض، بدل)

بە خاوەن موڵکەکان، کە ڕژێمی عیراق پاش ١٩٧٥ ملیلێنا، گەیشتە سەدەها ملیۆن دیناری عیراقی. خۆ گەر بمانەوێ خەرجێکی دروست نیشان بدەین کە تێیدا لێچوونی ساختمانی ئابووری ناوچە کشتوکاڵیەکان ژمێردرابێ ، ئەوە ژمارەکەمان بە بلیۆنەها دەگات. بەڕاستی حکومەتی عیراق پارەیەکی زۆری لە کوردستاندا خەرجکرد ، بڵام بۆ پێشخستنی کوردستان نا ، بەڵکو بۆ گۆڕینی ڕێژەی دیمۆگرافی ناوچەکە و خەڵکەکەشی لەڕێگەی بەعەرەبکردنیەوە.

ڕامانی"چارەی بنەڕەتی" بۆ قەیرانی کورد لەچوارچێوەی "ئاسایشی ستراتیجیدا" ،بەمەبەستی نەهێشتنی (هەڕەشەی کوردی) لەداهاتوی عیراقدا ، ئەویش بە لێدانی قووڵیە ستراتیجیەکەی، واتە : کاولکردنی دێهاتەکان ،کە پایەگای بزوتنەوەکەین ، و داپساندنی پەیوەندی کوردی عیراق بە کوردی تورکیا ، ئێران، و سوریاوە؛ بەڕوونی نابڕوایی دەسەڵاتی ناوەندیی عیراق بەرابەر بە کورد نیشاندەدات، و ڕوونیشیدەکاتەوە کە بۆ عیراق هەمیشە تاوانی (داردەستی بێگانەی) بە پاڵ کوردەوە دەنا. ئەو داردەستەی کە هەمیشە ئامادەیە دژ بە بەرژەوەندیەکانی نەک تەنها عیراق ، بەڵکو گشت نەتەوەی عەرەب بجوڵێتەوە.

گشت ئەم کردەوانە، و بەردەوام بوونی ڕژێم لە ئازاردان و ناڕەحەتکردنی کوردە ئەرتەشیەکان ، خوێندکاران و مامۆستایان. هەروەها بەردەوامی زندانکردن و ئەشکەنجەدان و لەسێدارەدان . بۆمان ڕووندەکەنەوە کە خەباتی چەکدارانەی کورد بۆچی زوو دەستی پێکردەوە، هەرچەندە سەرەتاکەی خەڵکێکی کەمی گرتەخۆ. ئەوی ڕاستی بێ، پارتە کوردیەکان بەچەند مانگێک پاش هەرەس و گرفتاریەکەی مارسی ١٩٧٥دەستیان بە خۆ ڕێکخستن کردەوە، و لەمانگی شەشی هەمان ساڵەوە، مەفرەزەی بچوک بچوکیان لەسنووری ئێران وسوریاوە دەپەڕینەوە، و دەستیان لە هێزەکانی ڕژێم دەوەشاند؛ دەوڵەتی ئێران، کە لەڕووەوە دەستی بە ئاسایکردنەوەی پەیوەندیەکانی کردبوەوە لەگەڵ عیراقدا، هەروەها سوریا و هەندێ جار تورکیاش، دیاربوو چاوپۆشیان لەو سنوور پەڕاندنانەی ئەو مەفرەزانە دەکرد. واپێدەچوو کە هاوسێکانی عیراق ناڕەحەت بن لە بەهێزبوونی ڕژێمی عیراق.

جا ئەم بارە هەرچۆنێک بووبێت، ئێران و سوریا هەمیشە لایەنگری ئەوەبوون کەجۆرە پەیوەندیەکیان لەگەڵ هێزی ئۆپۆزسیۆنی عیراقیدا هەبێت. لەمانەش، وەک کورد، پارتی دیموکراتی کوردستان(پ،د،ک) لەلای خۆیەوە پەیوەندیەکی بەهێزتری لەگەڵ ئێراندا هەبوو. هاودەم ، یەکێتی نیشتمانی کوردستان (ی،ن،ک) خەریکی دامەزراندنی پەیوەندی بوو لەگەڵ سوریا. لەلایەکی کەشەوە، کوردی عیراق لە ژێرەوە خەریکی پەیوەندی بوون لەگەڵ ڕێکخراوە کوردیە نهێنیەکانی ئێران وتورکیا بۆ یاریدەدان و دامەزراندنی بنکەی جەنگی و ڕامیاری پێویست بۆ پەلاماردانی ڕژێمی عیراق .

سەرەتاکانی پەیدابوونەوەی بەرهەڵستی ناوخۆیی لە کوردستانی عیراق، وەک ڕێکخستنی

www.koskikurd.com

نهێنی لە ناو شارەکاندا دەستی پێکرد، بەهیوای ئەوەی کە لە داهاتودا ببێ بە بزوتنەوەیەک بتوانێ پەیوەندی بە هێزەکانی پێشمەرگەوە بکات لە چیاکاندا. ڕووداوی تەقینەرەوەی ئەم بارە لە ناوەندەکانی ١٩٧٦دا ڕێکەوت، ئەویش کە سێ سەرکردەی ناوداری ڕامیاری ـ جەنگی کورد، کە کرابوون بە فەرمانبەر لە باشووری عیراق پاش گەرانەوەیان لە ١٩٧٥دا ، بە نزیکەی ٢٠٠ ـ ٣٠٠ جەنگاوەرەوە ڕویان لە چیا کردەوە.

یەکێکیان عومەر مستەفا بوو، ئەندامێکی دەستەی دامەزرێنەری (ی.ن.ک)، کە پاشان بووە ئەندامی مەکتەبی سیاسیان. عومەر مستەفا سالّی ١٩٩٢ لەشاری هەولێردا کە بەشداریی کۆنفرانسی (ی،ن،ک)ی دەکرد گیانی سپارد. دووەمیان عەلی عەسکەری، یەکێ لە بەرزترین سەرکردەکانی پێشمەرگە، کە لە جودابوونەکەی ١٩٦٦دا لایەنی جەلال تالەبانی گرت دژ بە بارزانی. عەسکەری لەگەلّ عومەر مستەفا و مەمەند ڕەسولدا، دامەزرێنەری بزوتنەوەی سوسیال دیموکرات بوون، کە یەکێ بوو لە دوو ڕێکخراوە سەرەکیەکەی کە پاشان یەکیەتی نیشتمانی کوردستانیان (ی.ن.ک) لێ پێکهات. سێیەم خالید سەعید بوو، کە ئەویش سەرکردەیەکی جەنگی دیار، و یەکێ لە دامەزرێنەرانی بزوتنەوەی سۆسیال دیموکرات بوو. سەعید و عەسکەری و ژمارەیەکی زۆر لە لایەنگرانیان سالّی ١٩٧٨ لە یەک ڕووداودا کوژران. سەیری زەمانە لەوەدابوو کە ئەمانە بەدەستی عیراق نەکوژران، بەلّکو بەدەستی کوردی وەک خۆیان لە جەنگی دەسەلاّتی نێوان (پ.د.ک) و (ی.ن.ک) لەو سەردەمەدا.

بناغەنانی پارتەکان

ئەو بەتالاییە ڕامیارییەی کە لەپاش هەرەسی شۆڕشی چەکداری کورد هاتە کایەوە، لەلایەکەوە، نەخۆشی و پاشان مردنی سەرکردەی بێ شەریکی بزوتنەوەکە مستەفا بارزانی، لەلایەتی ترەوە، بووە هۆی شەڕێکی خەست لە نێوان پارت ، بزوتنەوە و کەسایەتیە سەرکردەکان لە کوردستاندا. هەتا لەناو خودی (پ.د.ک)یشدا هەستی دژایەتی بە سەرۆکایەتی بارزانی و خانەوادەی پەیدابیو. چاکیش دەزانین کە پارتی دیموکراتی کوردستان (پ.د.ک) سەرکردەی دانپیانراوی بزوتنەوەی کوردیی بوو لە ماوەی نێوان مۆرکردنی پەیمانی ئۆتۆنۆمی ئاداری ١٩٧٠ تا هەرەسی ١٩٧٥.

ئەم کۆک و ناکۆکیەی ناو پارتی، پاش هەرەسو نەمانی بارزانی، بووە هۆی پێکهێنانی سەرکردایەتیەکی کاتی (قیادە موقتە) کەتێیدا، سامی عەبدولرەحمان بووە سکرتێری گشتی (پ.د.ک) بە هاوکاری هەردوو کورەکەی مەلامستەفا، ئدریس و مەسعود بارزانی. ئەم کێشمەکێشی دەسەلاّتەی ناو سەرکردایەتی پارتی تا ١٩٧٩ ، واتە بەستنی کۆنفرانسی گشتی نۆیەمی پ.د.ک بەردەوام بوو. ئەم کۆنفرانسە، بە جودابوونەوەی سامی عەبدولڕەحمان لە پارتی و

دروستکردنی (پارتی دیموکراتی گەلی) کۆتایی پێهات. بۆ خودی (پ.د.ک)یش، مەسعود بە سەرۆک هەلّبژێردرا وئدریس وەک ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی مایەوە، هەرچەندە تا مردنی لە ١٩٨٧دا وەک پیاوە بەهێزەکەی پارتی دەبیندرا.

هەروەها لە سەرەتاکانی ١٩٧٦ د. مەحمود عوسمان ڕێکخراوێکی دروستکرد بە ناوی کۆمیتەی ئامادەکەری (پ.د.ک). مەحمود عوسمان ئەندامێکی پۆلیت بیرۆی (پ.د.ک) بوو لەسەردەمی مستەفا بارزانیدا، هەروەها ڕاوێژکاری سەرەکی کاروباری پەیوەندی بیانی بوو، ئەو کەسەش بوو کە لە ١٩٧٣دا، لەگەلّ ئدریس بارزانیدا سەردانی ئەمریکای کرد بۆ هۆنینەوەی یەکەمین داوەکانی پەیوەندی لە ڕێگەی CIAوە. عوسمان، پاش دروستکردنی ڕێکخراوە نوێکەی بە ماوەیەکی کورت گواستیەوە سوریا، و لەوێش قادر جەباری و شەمسەدین موفتی و کەسانی تر پەیوەندیان پێوەکرد. دکتۆر مەحمود تا ١٩٧٩ سەرکردایەتی ئەم ڕێکخراوەی کرد، و لە ١٩٧٩دا لە گەلّ ڕەسول مەمەند و ئەندامانی تری بالّە جودابووەکەی بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراتی کورد، کە یەکێبوو لە گروپە سەرەکیەکانی (ی.ن.ک)، پارتی سۆشیالستی کوردستان ـ یان دروستکرد، کە یەکێکە لە هەشت ئەندامەکەی بەرەی کوردستانی ئێستاکە.

کۆنترین پارت لەعیراقدا، پارتی کۆمۆنستی عیراقە(لە١٩٣٤دامەزرێندراوە). لقی کوردستانی پارتی کۆمۆنست لە شەستەکانەوە چالاک بوو لە ناو بزوتنەوەی کوردیدا، بەلاّم لە١٩٧٤ بوو بە بەشێک لە(بەرەی هێزە نیشتمانی و نەتەوایەتی عیراق ـ جبهە القوی الوطنیە و القومیە) کە بەعسی عراق دروستی کرد، و سەرکردایەتیشی دەکرد. وەک هاوپەیمانی بەعس، هێزە چەکدارەکانی پارتی کۆمۆنست لەو سالّەدا دژ بە ڕاپەرینی کورد شەڕیانکرد. ئەم پارتە تا سالّی ١٩٧٨ بەردەوام بوو لە پشتگیری دەسەلاّتدارانی عیراق . هەمان سالّ، واتە ١٩٧٨، بەعسیەکان، بەمەبەستی لە ناوبردنی ئەوپارتە، دەستیان بە تیرۆرکردنی کۆمۆنیستەکان کرد. لە ١٩٧٩دا، ئەلّقەی نێوان بەعس و کۆمۆنیست بەتەواوی پسا، و جارێکی تر کۆمۆنیستەکان چونەوە ناو بزوتنەوەی چەکداری کورد و دەستیان بە چالاکی کردەوە.

دیاردەی دیاری ماوەی پاش تێشکانی ١٩٧٥، بلاّوبوونەوەی بیرە چەپڕەوەکان بوو ، بەتایبەتی ئەوانەی سەر بە مارکسیزم و ماویزم بوون. لەو دەمەدا چەندین وردە پارت و ڕێکخراوی چەپڕەو دروستکران ، یەکێ لەوانەش پارتی ڕەنجدەرانی کوردستان بوو، کە ئیبراهیم خەلیل دایەزراند. بیرو باوەڕی پ،ر،ک لەپلەی یەکدا سەرنج ڕاکێشەری گەنج و لاوان بوو، کە بوونە زۆربەی ئەندامانی پارتەکە. ئەم پارتە گەلێ چالاکی نهێنی لەشارەکانی کوردستان ئەنجامدا. هێزەکانی ئاسایشی ڕژێم دەستیان دایە هێرشی بێ بەزەییانە دژ بە پ.ر.ک و لە ١٩٧٦دا توانیان شەهاب نوری ، کە سەرکردەیەکی پارتەکە بوو، بگرن و لەسێ دارەیدەن، پاش ماوەیەکیش خودی دامەزرێنەری پارتەکە ـ ئیبراهیم خەلیل ـ گیرا و لە ژێر باری جستوجۆدا شکا

www.koskikurd.com

و زانیاری گرنگی لە بارەی ڕێکخراوەکانی پارتەکەوە ئاشکراکرد و بەم کارە ڕێی بۆ ڕژێم خۆشکرد کە پارتەکە لەناوببات.

لە گشت پەیدابوونەکان گیرۆدەدار و ئاستەمتر پێکهاتنی یەکیەتی نیشتمانی کوردستان (ی.ن.ک) بوو بەسەرۆکایەتی جەلال تاڵەبانی، کە لە کاتی هەرەسەکەدا نوێنەری تایبەتی بارزانی بوو لەسوریا. (تاڵەبانی و بارزانی) پاش پەیمانی ١٩٧٠ یەکیان گرتبووەوە،ئەویش دوای ئەوەی کە تاڵەبانی بۆ ماوەیەک گەڕایەوە بارەگای سەرکردایەتی بارزانی لە حاجی ئۆمەران، و سەرۆکی کورد بڕیاریدا کە لە "کوڕی" خۆی خۆشبێ (بارزانی هەمیشە تاڵەبانی بە کوڕی خۆی بانگ دەکرد) پاش ئەوەی کە لە١٩٦٦دا لێی جدابووەوە، و(پارتی دیموکراتی کوردستانی "جێگر")ی دروست ـ کردبوو، وە شان بەشانی لەشکری عیراق دژ بە بارزانی شەڕی کرد. بۆ مێژوو دەبێ بڵێین کە هۆیەکانی جودابوونەوەی ١٩٦٦ لە ڕاستیدا لە ١٩٦٤وە دەستی پێکرد کە تاوانی عەشایرگەری و دەسەڵات پەرستییان خستە پاڵ بارزانییەوە.

جا وەک ئاماژەمان بۆ کرد، دوای تێکەڵاوبوونەوەی ١٩٧٠بە ماوەیەکی کورت ، تاڵەبانی حاجی ئۆمەرانی جێهێشت . سەرەتا هەندێک لە بەیروت بوو، و پەیوەندی لەگەڵ چەند ڕێکخراوی فەلەستینی بەست، و پاشانیش لە دیمەشق مایەوە وەک نوێنەری بارزانی تا هەرەس.

پاش هەرەسی ١٩٧٥ ، یەکسەر هەوڵدان دەستی پێکرد بۆ بەیەک گەیاندنی دوو گرووپی کوردیی ، کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان و بزوتنەوەی سۆشیال دیموکرات. بەرهەمی هەوڵەکان پێک هێنانی یەکیەتی نیشتمانی کوردستانی بوو، کە وەک پێویستێک هاتەپێش. تاڵەبانی لەگەڵ نەوشیروان(ئەندامی سەرکردایەتی ی.ن.ک لە ١٩٩٢دا) ، شەهاب نوری و شاسوار جەلال (پاشان لە شەڕدا کوژرا) ، ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری کۆمەڵەی ڕەنجدەران بوو. سەرکردەکانی بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراتیش؛ عەلی عەسکەری، خالید سەعید، عومەر مستەفا و مەمەند ڕەسول بوون. تاڵەبانی بە گونجاوترین کەس دیترا بۆ سەرکردایەتی ئەم یەکیەتییە. ئەویش، بۆ نواندنی بێ لایەنی خۆی ،دەستی لە سەرکردایەتی کۆمەڵەی ڕەنجدەران کشاندەوە. پاش ئەم هەڵبژاردنە، ڕەبایی (charimsma ـ جاذبیە) تاڵەبانی بووە هۆی ڕاکێشانی ژمارەیەکی زۆر لە خەباتکەرانی دەرەوەی ئەم دوو ڕێکخراوە. ئەم خەڵکە نوێیەی کە نە بزوتنەوە بوون و نە کۆمەڵە، لە سەرەتادا بە «خەتی گشتی» ناسران و ڕەنگی سێهەم ڕێکخراوی ناو (ی.ن.ک)یان گرتە خۆ. ئەمە لە خۆیدا بە گۆڕانکارییێک دیترا لە ڕەوت و شێوازی بزوتنەوەی کوردیدا.

چاوئەندازانی (Observers) کورد وەهایان ڕاگەیاند کە مۆدێلی ی.ن.ک لە بەرەی ڕزگاریخوازی فەلەستینەوە وەرگیراوە؛ ئەوەیش لەلایەکەوە ڕەنگدانەوەی ئەوەبوو، کە PLO لەو دەمەدا بە هێزێکی ڕامیاری و جەنگی ڕۆژهەلاتی ناوەند دەدیترا. لەلایەکی کەوە، تاڵەبانی پەیوەندیەکی چاکی لەگەل چەند سەرکردەی فەلەستینی دروستکردبوو، بەتایبەتی جۆرج حەبەشی

بەرەی مللی بۆ ڕزگاری فەلەستین(الجبهە الشعبیە لتحریر فەلەستین) و نایف حەواتمەی بەرەی دیموکراسی (الجبهە الدیموقراطیە). هەروەها تاڵەبانی بۆماوەیەک لە ڕۆژنامەی(الهەدەف)، کە ڕۆژنامەی بەرەی مللی بوو کاریدەکرد، و هەر لەو ماوەیەشدا، دەستەیەک کوردی چەپڕەو پەیوەندیان بەو دوو باڵە لەشکریەی ئەو دوو ڕێکخراوە فەلەستینیەوە کرد، کە یەکێ لە هۆیە هاندەرەکانیان، دابینکردنی سەرچاوەکانی چەک و دامەزراندنی پەیوەندی لە گەڵ سوریا بوو. بەد بەختانە ناخۆشی لە نێوان فەلەستینی و سوریەکاندا پەیدابوو، و ئەمەش لەڕێی خۆیەوە کاری لە پەیوەندیەکانیان کرد لەگەڵ کوردی عیراق.

بەگشتی، ماوەی نێوان ١٩٧٥ ـ ١٩٧٦ دەمی ڕێکخستن و ڕێکخستنەوەی گشت پارت و بزوتنەوە و ڕێکخراوە کوردیەکان بوو. هەموو لایەنەکانیش لەگەڵ ئەوەن کە قۆناغی نوێی خەباتی چەکداری لە کۆتایی ئەم ماوەیەدا دەستی پێکردەوە، و یەکەمین ئۆپەراسیۆنەکان هاودەم لەلایەن هەردوو گرووپە سەرەکییەکەوە (پ.د.ک) و (ی.ن.ک) ئەنجامدران. بارودۆخی کوردستان، لەودەمەدا یەکجار نالەبار و ترسناک بوو، مەفرەزەی بچوک بچوک، لە دیوی ئێران و سوریاوە سنوریان دەپەڕاند، بەمەبەستی چالاکی لە کوردستانی عیراقدا. گەلێ جاریش، مەفرەزەکان ناچاردەبوون لەکشانەوەیاندا خۆیان بەتورکیادا بکەن. ئەم چالاکیە سەرەتاییانە هەرچەندە لەسنوورێکی تەسکدا بوون ، بەڵام خولێکی مەزنیان دیت لە گوژدانی باری دەرونی مەردومی کورد، بەرابەر بە تیرۆر و کاولکردن و بەعەرەب کردنی بەردەوام.

لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکەین، کە هەر لەسەرەتاکانی بزوتنەوەی چەکداریی کوردەوە، واتە لە١٩٦١وە جیاوازیەکی ڕوون وئاشکرا لەنێوان دوو ڕووی جەنگی و ڕامیاری ڕێکخراوەکانیدا نابیندرێت. بەڵکو لەراستیدا بێخودی ناکەین گەر بڵێین کەهەموو بزوتنەوە کوردییەکان زادەی مەیدانی جەنگن، جگە لە پ.د.ک کە لە ١٩٤٥دا و دوور لە بارودۆخی پاش شۆڕشی ١٩٥٨ی عیراق پێکهاتووە.

شەڕی ناوخۆیی کورد، کە پاش مردنی بارزانی سەریهەڵدا، بارودۆخی کوردستانی ئاستەمتر کرد و ڕێکخراوە کوردیەکان هاودەم لەگەڵ وردە شەڕی دژ بە حکومەتی عیراق، جەنگی یەکدیشیان دەکرد.

کوردستان بەم جۆرە مایەوە تا سەرهەڵدانی جەنگی عیراق ـ ئێران لە ١٩٧٨دا. ئەم جەنگە دەرگایەکی نوێ بۆ بزوتنەوەی کورد لە عیراقدا کردەوە، کە تێیدا فاکتەری دەرەکی، هەمیسان گرنگی سەرەکی بەدەستهێنایەوە. دەبینین کە هەرچەندە شەڕی نوێی کورد هیچ مەترسییەکی بۆ ڕژێم نەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا بەغدا دووجار هەوڵی گفتوگۆیدا لە ١٩٧٨ و ١٩٧٩. یەکەمیان لەگەڵ (کۆمیتەی ئامادەکەر ـ پ.د.ک)و دووهەم لەگەڵ (ی.ن.ک.). ئەم دوو هەوڵە سەریان نەگرت، لەبەر ئەوەی بەغدا سووربوو لەسەر خۆبەدەستەوەدانی بێ مەرجو شەرتی هەموو لایەنە

www.koskikurd.com

کوردیەکان، و کوردیش داوای ڕاگرتنی ڕاگواستن ، بەعەرەبکردن و ڕەشبگیری دەکرد، جگە لە چاککردنی ئۆتۆنۆمیەکەی خودی ڕژێم.

جەنگی ئێران ـ عراق

دەستپێکردنی جەنگی ئێران ـ عراق هەلی گەشانەوەی بۆ بزوتنەوەی چەکداری کورد ڕەخساند. چونکە ئەو شەڕە بەغدای ناچارکرد کە بەشێکی زۆری هێزەکانی بکێشێتەوە بۆ بەرەکانی شەڕ لە ناوەند و باشووری عیراقدا.

بۆ کورد، ئەم جەنگە، وەهایکرد کە جگە لەو چەند سەد کۆنە پێشمەرگەیەی کەپاش هەرەسی ١٩٧٥ لە دەرەوەی عیراق لەگەڵ سەرکردەکانیاندا مابوونەوە و دەستیان بە شەڕی دژ بە ڕژێم کردبۆوە، هەزاران کەسی تر، لە «گوندە مۆدێرنەکانەوە» ، کە ڕژێم بۆ خەڵکی ناوچە چۆڵ پێکراوەکانی دروستکردبوو، بەرەو چیاکان هەڵهاتن. لەڕاستیشدا کوردەکان ڕقیان لەو (گوندە مۆدێرنانەی) ڕژێم دەبۆوە و هەمیشە بە چاوی ئۆردوگای زۆرەملی تەماشایاندەکردن.

بۆ کوردستانیش وەک ناوچە؛ گرژی و ناکۆکی ناو بزوتنەوەی کوردی خۆی ، لە نێوان ١٩٧٩ و ١٩٨٠دا کوردستانی عیراقی کردبوو بە دوو بەشەوە، یەکیان بادینان کە باکوور و ڕۆژئاوای دەگرتەوە، و لەژێر دەسەڵاتی پ.د.ک بوو. دووهەم سۆران ، کە لە باشور و ڕۆژهەڵاتی ناوچەکە بوو، و لە ژێر دەسەڵاتی ی.ن.کدا بوو. هەریەکێ لەم دوو ڕێکخراوە زۆر بە وردی پاسەوانی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆیان دەکرد، و هەمیشە کە سنووری یەکتریان پەڕاندووە، گەر بە مەبەستی لێدانی عیراقیش بووبێ، ئەوە تووشی شەڕی ناوخۆیی بوون. هۆی سەرەکی ئەم شەڕە ناوخۆییەش بەدەستهێنانی سەرکردایەتی هەموو بزوتنەوەی کورد بوو.

لە سەرەتای جەنگدا، قەوارەی پێکدادانی ناو حزبەکان لە سنوورێکی تەسکدا بوو، ئەوەش تەنها لەبەر ئەوەی کە توانای لەشکری و جەنگی ڕێکخراوەکان کەم بوو. بەڵام بە بەردەوامی جەنگی ئێران ـ عیراق، توانای جەنگی ئەم پارتانە گەشەیکرد و بوونە خاوەنی لەشکری تەواو لەپێشمەرگە، و ئەمەش لەخۆیدا بووە هۆی ئەوەی کەشەڕی نێوانیان، بەهاندانی سەرکردەکانیان، خەست بێتەوە.

لە سەرەتای هەشتاکاندا پ.د.ک ، پارتی کۆمۆنیستی عیراق و پارتی سوسیالستی کورد و چەند پارتێکی تری عیراقی پەیمانی دروستکردنی بەرەی نیشتمانی دیموکراتخوازیان (جود: الجبهه الوطنیه الدیموقراطیه) بەست . ڕوداوی لەوەش گرنگتر لە ١٩٨٢دا بوو ، کە پ.د.ک ، و ی.ن.ک لە دۆڵی پشت ئاشانی نزیک بە حاجی ئۆمەران و بناری چیای قەندیلی سەر سنووری ئێران ـ عیراق، کۆبوونەوە. لەم کۆبوونەوانەدا، فرەیدوون عەبدولقادر نوێنەرایەتیی ی.ن.ک دەکرد و مەلا محەممەدی لاجانی هی پ.د.ک. لە ئەنجامی کۆبوونەوەکانی پشت ئاشاندا یەکیەتی و

پارتی پەیمانێکیان مۆرکرد کە تێیدا تەبەعیەتی ناوچەکان لە بەینبرا ،و ڕاگەێندرا کە کوردستان گۆڕەپانێکی ئازادە بۆ گشت گروپە خەباتکارەکان. هەروەها هەردولایان لەبارەی یەکگرتنەوەی هێزە لەشکریەکان وەستەیەکیان هەبوو.

جگە لەم هەولانەش، سوریا و لیبیا هەوڵکی گورجتریان خستەگەڕ بۆ نزیک کردنەوەی لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆنی عیراقی لەیەک. لە ٦ فەبریوەری ١٩٨٣دا ، نۆزدە پارت و بزوتنەوەی عیراقی بەیان نامەی تەرابلوسیان مۆرکرد، کە تێیدا پەیمانی « دوا هەنگاونان بەرەو یەکیەتی لە چوارچێوەی بەرەیەکی نیشتمانی فراواندا» دا ، بەمەرجێ کە لە ماوەی «یەک مانگدا» پێکبهێنرێت، لەپێناوی نەهێشتنی ڕژێمی بەعس و دامەزراندنی «حکومەتێکی دیموکراتی، مللی ، یەکیەتیخواز». بەیاننامەکە جەغتی لەسەر «بەخشینی ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە بە کوردستانی عیراق، و ڕێزگرتن لە مافەکانی تورکمان و کەمە نەتەوایەتیەکانی دی تێیدا » ، دەکرد . هەروەها ،لایەنە مۆرکەرەکان داوایانکرد کە « بێ دواخستن گشت جۆرە پروپاگەندە و ناکۆکی و لێکدانیک، ڕاگیرێت » لە نێوان پارتەکاندا.

ئەم کۆبوونەوەیەی تەرابلوس بە بەرێوەبەرایەتی مێجەر عەبدولسەلام جەلود، دەسەڵاتی دووەمی لیبیا ، و ئامادەبوونی محەممەد حەیدەر ـ ی ئەندامی سەرکردایەتی نەتەوەیی (القیادە القومیه) پارتی بەعسی سووری و چەندین سەرکردەی فەلەستینی، بەسترا. لە نێو ئەم نۆزدە پارتە عیراقیەدا، پ.د.ک ـ ی.ن.ک ـ پارتی کۆمۆنیستی عیراق ـ پارتی دیموکراتی گەل و ڕێکخراوی نیشتمانی دیموکراتی تورکمانان ـ ی، تێدابوو. بەڵام، پیرۆزی پێشهاتەکە و پەیمان و سۆز و پێک سازبوون، دادی نەدا و پاش چەند هەفتەیەک ئاشکرا دەستیان بە توانج و تاوانبارکردنی یەکدی کردەوە.

چاوگەکانی ناکۆکی نێوان ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی ئەو دەم (کە تا ئەمڕۆ وەک خۆی ماوە)، جیاوازی ئایدیۆلۆجی ، دینی و نەتەوەیی بوو. ئۆپۆزیسیۆن ببووە چوار شا کەرت: شیعەی ئیسلامی ، کورد، عەرەبی نەتەوەیی(بەعسیی سەر بە سوریا و ناسریەکان)، و کۆمۆنیستەکان کە تاکە ڕێکخراوبوون دانیان بە مافە نەتەوەییەکانی کوردانا ، بە مافی خۆبەڕێوەبردنەوە.

لە خودی کوردستانیشدا ، پارتەکان دەستیان بە خۆ پڕ چەککردن کرد. ناجۆری و خرۆش لە بەهاری ١٩٨٣ بە ترۆپک گەیشت؛ کە بەرەی دیموکراسی نیشتمانی عیراق(جود ـ بەبەشداری پ.د.ک، پارتی کۆمۆنیست، پارتی سۆسیالیستی کورد، پارتی سۆسیالیستی کوردستان ـ وەک هێزی سەرەکی) ، هێرشیان بردە سەر بنکەکانی ی.ن.ک لەناوچەی بالیسانی سەر بەهەرێمی هەولێر. دژکاری(ی.ن.ک) لەلایەکەوە هێرش بردنە سەر بنکەکانی کۆمۆنیستی عیراق و (پ.د.ک) بوو لە پشت ئاشان و قەرناقا. لەلایاکی تریشەوە هێرشی سەر هەردوو پارتە سۆسیالیستەکەی (کورد، هەروەها کوردستان) بوو لە ئاشقولقێ. گورزی سەنگینی ئەم شەڕانە

www.koskikurd.com

بەر کۆمۆنیستەکان کەوت ! ، و نزیکەی ١٠٠ شەرکەریان کوژرا و ژمارەیەک کادری پێشکەوتویان گیرا و ئیزگەکەشیان دەنگبڕکرا.

کەریم ئەحمەدی ئەندامی مەکتەبی سیاسی حشع، بە پەلە داوای چاوپێکەوتنی کرد لەگەڵ تاڵەبانی سەرۆکی ی.ن.ک، (تاڵەبانی هەمیشە ڕێزێکی تایبەتی بۆ کەریم ئەحمەد هەبوو کەلە سەرەتای پەنجاکاندا مامۆستای خۆیبووە لەشاری کۆیە). ئەم دووە لە پێنجی مانگی پێنجدا بەیاننامەیەکی هاوبەشیان ئاڕاستەی "هەموو شەرکەرانی هەردوولا" کرد کەتێیدا فەرمانی "ڕاگرتن دەستدرێژی بێ درەنگی" دەدا ، و داخیشیان خوارد بۆ " ئەو بارە نا ئاساییەی ڕوویدا لە نێسوانیاندا ." هەروەها داوای هەنگاونانیان کرد بۆ "یەکگرتنەوەی تواناکان ...... دژ بە دیکتاتۆرییەت و بۆ بەدی هێنانی ڕژێمێکی فرەپارتی نیشتمانی دیموکرات، کە توانای بەدیهێنانی سەربەخۆیی ڕاستەقینەی هەبێت بۆ عیراق و ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینەش بۆ کوردستان." ئەما دەسکەوتی ڕاستەقینەی ئەم پێک گەیشتنە تەنها پاکسازی و کشانەوەی حشع بوو لە هێڵەکانی شەڕ و ناوچەکانی ی.ن.ک لەوکاتەیدا کە پروپاگەندەی دژ بە یەک، بەدرێژایی ١٩٨٣ـ ١٩٨٤ هەر بەردەوام بوو ، و بێبوار تاوانی خیانەتکاری و نۆکەری بەعس و هێزی بێگانەیان دەخستە پاڵ یەک.

جا لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین، کە لەگەڵ بەردەوامی شەڕی ناوخۆدا، گوشاری پێشمەرگەکانی پ.د.ک، و، ی.ن.ک بۆ سەر هێزەکانی عیراق پتر و توندتر دەبوو. هێزی جەنگی ئەم پارتانە بە ڕادەیەک گەیشت کە "ناوچەی ئازادکراو." دروستکەن، و مەفرەزەکانیان بتوانن چالاکی لە ناو شارەکاندا بکەن و بگەڕێنەوە. بەڕێوەبەرایەتی عیراق گەلێ جار ناچاربوو هێز لە بەرەی شەڕی دژ بە ئێران بکێشێتەوە، تا بەرەنگاری شالاوی جەنگاوەرە کوردەکان ببێتەوە.

ماوەی نێوان ١٩٨٣ ـ ١٩٨٤ ، کوردستان بووە گوای(شاهیدی) پەرەسەندن و پەیدابوونی مەودایەکی نوێ بۆ ئەو دیاردەیەی کە ساڵەهای ساڵ هاوبەندی جەنگی کورد بووە دژ بە بەڕێوەبەرایەتی ناوەندی؛ واتە دیاردەی کوردی بەکرێگیراو لەلایەن ڕژێمەوە!!، چەکدارکردنی ئەو بەکرێگیراوانەی ، کە لەلایەن ڕژێمەوە پێیان دەگوترا فورسان بەواتەی سوارە، و خودی کورد پێیدەگوتن جاش بەواتەی کەر، پەرەیسەند. هۆیەکی سەرەکی ئەم پەرەسەندنەش پەست و زۆریی جەنگی عیراق ـ ئێران بوو بۆ سەر خەڵکی کورد. لەم بوارەدا مەردی خێڵەکی کورد لە پێناوی؛ پارە، چەک و دەسەڵات بەخشین لەلایەن ڕژێمەوە خولێکی دیاریان لە هەڵمژین و کەمکردنەوەی زەبروزۆری پێشمەرگەدا دیت.

لەلایەکیکەوە، هەوڵی خاپوورکردنی ئابووری و ژیانی کۆمەڵایەتی دێهاتی کوردستان لەڕێی دەرکردن و کاولکردنەوە بە پلەیەکی نوێ گەیشت؛ ئەو دێهاتانەی ڕاستەوخۆ لە بەرەی جەنگدا نەبوون، هەموو جۆرە خزمەتگوزاریەکی کۆمەڵایەتی، تەندوروستی و ڕۆشنبیریان لێبڕا ! ، ئەمەش

بۆ ئەوەی کەدانیشتوانی ئەو دێهاتانە ناچارکەن کۆچ بەرەو باژێر و شارەکان بکەن. نمونەیەکی ڕوونی ئەم ڕەوتە بڕیاری داخستنی ٧٤٨ قوتابخانە و دەبستانی سەرەتایی بوو لە دێهاتەکانی سەر بە هەولێر ، سلێمانی و دهۆک کە، ڕاستەوخۆ بووە هۆی دابڕانی نزیکەی ١٥٠٠٠ منداڵی کورد لە خوێندن و فێربوون. بەهانەی دەوڵەت بۆ ئەم کارە، ئەوەبوو کە دەبستانەکان دەکەونە (ناوچەیەکی ئاسایشی ناجۆرەوە) و ڕەچاوناکرێت کە دەزگاکانی خوێندەواری تێیدا هەڵسوڕێت. دێهاتیەکان داوایانکرد کە منداڵانیان بۆ خوێندن بچنە دەبستانی ئەو گوند و شارە نزیکانەی کە دەکەونە دەرەوەی ناوچەی دیاریکراو، بەڵام داواکاریەکە لەلایەن ڕژێمەوە ڕەدکرایەوە.

هەر لە ١٩٨٣دا، تاوانی بێ سەروشوێن کردنی ٨٠٠٠ بارزانی، ئاشکرا پەیامی شالاوی نوێی ترس و ئەشکەنجەی پێبوو بۆ گەلی کورد؛ لە شەوێکی تاریکدا یەکەیەکی گاردی کۆماری عیراقی، دەستی بە ئابڵۆقەدانی ماڵەکانی گردگەی شورەداری قوشتەپە کرد (ئەم گردگە ـ مجمع ـ دەستکردەی ڕژێم دەکەوێتە ٦ میلی باشوری هەولێر و بەرزانی تێدا کۆکرابۆوە). بۆ دەمەوە بەیان لە کاری دەورەدان بووەوە، و نزیکەی ٨٠٠٠ بارزانی نێرینەی (لاو و پیر کە تەمەنیان لە ١٢ تا ٨٠ ساڵ بوو) کۆکردەوە و بردنی بەرەو چارەنووسێکی نادیار. نوێنەرانی کورد لە گفتوگۆی پاش جەنگی کەنداودا سۆراغی بەرزانیەکانیان لە نوێنەرانی ڕژێم پرسی ، بەڵام وڵامێکی ڕوونیان نەدرایەوە، و تێگەیشتن کە ئەم بارزانیانە لەناوبراون.

بەرەو بەرەی کوردی

لە سەرەتای ١٩٨٤دا، زۆربی لەشکری ئێران بۆ سەر عیراق پاڵی بە ڕژێمەوە نا کە داوای گفتوگۆ لە ی.ن.ک بکات، کە ببوە خاوەن هێزێکی جەنگی ترسناک لە کوردستانی عیراقدا. گفتوگۆ نزیکەی ساڵێکی خایاند و وەک جاران هیچی لێ هەڵنەکڕا ، بەڵام هەمان پێشواز بووە دەروازەی دیالۆگێکی قووڵ و درێژخایەن لە نێوان خودی کوردەکاندا، کە بابۆڵەکەی پێکهێنانی بەرەی کوردی بوو لە ١٩٨٧.

بۆ شیکردنەوەی ئەم باسە، سەرەتا دەبێ بڵێین کە زەمینە خۆشکەر بۆ پەیوەندیەکانی نێوان بەغدا و تاڵەبانی د.عەبدولرەحمان قاسملوی سەرۆکی حزبی دیموکراتی کورد لە کوردستانی ئێران و هاوکار و نووسەرێکی ئەم فەرگەردە بوو. قاسملو کە دۆستی تاڵەبانی و هاوپەیمانی عیراق بوو لە جەنگی دژ بە تاران بووە ناوبژیکار (وسیط) یەکەم کۆبونەوەی ئەم دوو لایەنە لە ١٩٨٤دا؛ تاڵەبانی لە ١٩٨٩دا ویستی چاکەی هەوڵە سەرنەگرتووەکەی قاسملو بداتەوە، و کەوتە نێوان قاسملو و تاران. وەک ئەنجام بڕیاردرا کەهەردوولا لەڤیەنا کۆبنەوە، بەڵام بەداخەوە، قاسملو بەدەستی پیاوانی ئێران ، وەک گومان دەکرێت. ، بەر لە کۆبوونەوەکە تیرۆرکرا. ڕووداوە مێژوییەکانیش ئاشکرا نیشانیاندا کە هەردوو دەوڵەتی ئێران و عێراق زیرەکانە دۆستایەتی نێوان

www.koskikurd.com

ئەم دوو سەرۆکە کوردەیان بەکارهێنا لە هەلی جیاوازدا بۆ بەرژەوەندی خۆیان.

لەگەڵ دەسپێکردنی گفتوگۆی نێوان تاڵەبانی و بەغدا، ئەوە ڕەچاوکرا، کە گۆڕان بەسەر ڕاگەیاندن و شێوازی پروپاگەندەی نێوان دوو لایەنە سەرەکییەکەی کورددا (جود & ی.ن.ک) هات. دووهەفتە پاش دەسپێکردنی گفتوگۆ، تاڵەبانی کە لە بەغدا بوو، گەڕایەوە بارەگاکەی لە کوردستان و زنجیرەیەک کۆبوونەوەی بەست بۆ ڕوونکردنەوە و شیکردنەوەی بوارەکە. لەیەکێ لەو کۆبوونەوانەدا کە بەئامادەیی دەستەیەک ڕۆشەنبیری کورد بوو، پرسیارێ هاتەپێشێ !، ئەویش ئەوەبوو، گەر مەبەست لەم کارە ، چابوونەوەو ئاشت بوونەوە بێت؟؟، ئایا نابێ لەماڵێ خۆمانەوە دەسپێبکات. واتە نێوان دوو لایەنە کوردیەکە، پێش ڕووکردنە ڕژێمی عیراق.

ئەمە ، لە ڕاستیدا، سەرەتای دادوستانی ناوخۆیی کوردی خستە ئاراوە ، و پارتی کۆمۆنیستی عیراق خولێکی پۆزەتیفی تێدا گێڕا. لە ڕوورا، دەبینین کە هوروژمی پروپاگەندەی - جود - دژ بە - ی.ن.ک - بەردەوام بوو، و بێوچان داوای ڕاگرتنی گفتوگۆی دەکرد لەگەڵ بەغدادا. بەلام لەپڕا هەردوو لایەنە کوردەکە بەردەوام بوون لە پەیوەندی و دادوستاندا.

لەسەرێکی دیکەوە، تاڵەبانی، هاودەم لەگەڵ ئەم ڕوداوانەدا ، بەدزی پەیوەندی لەگەڵ عەلی ئەکبەر هاشمی رەفسەنجانی ، ڕابێژی پەرلەمانی ئێرانی (بەر لەوەی ببێ بە سەرۆک کۆمار) پەیداکرد. تاڵەبانی بە رەفسەنجانی ڕاگەیاند کە ، یەکیەتی نیشتمانی کوردستان، ناچاری ئەم گفتوگۆیە کراوە، و لە ڕاستیدا پێی چاترە کە کێشەی کورد لە عیراقێکدا چارەسەربکرێت کە بەعس حوکمی نەکات. بەلام بزوتنەوەکە توانای بەدیهێنانی ئەوەی نییە.

وەک ئەنجامێکی گشتی ، تاڵەبانی خۆی لە سێ گفتوگۆدا دیتەوە، یەک لەگەڵ بەغدا، دوو لەگەڵ کورد، و سێیەم لەگەڵ تاران. سەرنەگرتنی گفتوگۆی لەگەڵ بەغدادا تاوی بە دووەکەی دیکەدا. لە ١٩٨٦دا نوێنەرایەتیەکی هاوبەشی پ.د.ک/ حشع/ حسک گەیشتە بارەگای سەرکردایەتی ی.ن.ک لە یاخسەمەری سەر بە ناوچەی سلێمانی. ئەنجامی کۆبونەوەکان بەیاننامەیەک بوو کە بانگی یەکگرتنی دژ بە فەرمانڕەوایانی بەغدا ڕاگەیاند.

لەبارەی گفتوگۆکانی ی.ن.ک لەگەڵ تارانیشدا، دەتوانین بڵێین کە ئەنجامێکی زووی ئەو پەیوەندیە، تۆپ بارانکردنی جەسورانەی دامودەزگا نەوتیەکانی کەرکوک بوو لەلایەن یەکیەتی - یەوە بە تۆپی ئێرانی. گۆڕانی دیارتر لەهەڵسوکەوتی ئێرانیدا پاش ئەوە بەدەرکەوت کە یەکیەتی بەتەواوی پەیوەندی لەگەڵ بەغدا پساند. لە ئاستێکی کەشەوە، هەمان ئێرانی کە هەوڵ و کۆششی ساڵەهای ساڵێ بۆ لێک داپساندنی هێزە کوردیەکان و ئاشت نەبوونەوەیان بوو، هەمان ئەو ئێرانە بووە هاندەر و پشتگیری یەکگرتنەوەی ئەو هێزە کوردیانە. هۆی ئەم گۆڕانەش لە سیاسەتی ئێراندا دوورنییە داشکانی سەنگی تەرازووی جەنگ بووبێت بەلای عیراقدا، بۆیە هیوای وابوو، کە هێزێکی کوردیی یەکگرتوو بەغدا ناچاردەکات کە هەندێ لە هێزەکانی ناوەند و

www.koskikurd.com

باشووری عیراق، بەرەو باکوور بنێرێتەوە. هەر بەم نیازەشەوە، ئازادیەکی پتری بە ڕێکخراوە کوردیەکاندا کە سنوور بپەڕێنن ، و بنکە و پایەگا لە کنار سنوورەکانی ئێرانەوە دروست بکەن.

ساڵی ١٩٨٧ پەیوەندیەکانی ئێران و کورد گەیشتە ئەوپەڕی، کە رەفسەنجانی، جەلال تاڵەبانی و ئدریس بەرزانی بانگ کرد بۆ کۆبوونەوە لە تاراندا. هەر لەوێ جگە لەباسی تر، ڕەفسەنجانی بە هەردوو لایەنی ڕاگەیاند کە کورد بە یەکگرتنەوەیان یارمەتیەکی زیاتریان پێدەدرێت لەلایەن ئێرانەوە. پاش کۆبونەوەکان بە ماوەیەکی کورت ئدریس بارزانی مرد، هەرچەندە ئەم ڕووداوە دڵتەزێن بوو بۆ مەسعودی برای، بەلام لە هەمان کاتدا مەسعودی کردە سەرۆکی بێ شەریکی پارتی دیموکراتی کوردستان.

لە ١٩٨٧/٥/٧دا هەواڵی پێکهێنانی بەرەی کوردستانی بەڕەسمی ڕاگەیندرا. ئامانجی ئەم بەرەیە، بە پێی دەقی بلاوکراوەکە؛ « تاودانی خەبات و بەتینکردنی بەرهەڵستی لە کوردستانی عیراقدا، دژ بەو شەڕی جینۆسایدەی کە ڕژێمی عیراق بەرابەر بەدانیشتوانی کورد دەیکات» . پێکهێنانی سەرکردایەتیەکی هاوبەش بۆ سەرپەرشتیکردنی چالاکیە جەنگی و ڕامیاریەکان. جگە لەمانەش، داوای داننانی دەکرد بە مافە نەتەوەییەکانی کورددا لە چوارچێوەی عیراق.

دۆکیومێنتی بەرەی کوردستانی لەسەرەتادا لەلایەن شەش پارتییەوە مۆرکرا: پ.د.ک ، ی.ن.ک ، پارتی سۆسیالستی کوردستان ، پارتی سۆسیالستی کورد ، پاتری دیموکراتی گەلی کوردستان ، پارتی کۆمۆنیستی عیراق. پاشانیش پارتی ڕەنجدەرانی کوردستان و یەکیەتی ئاشوریان پەیوەندیان پێوەکرد.

چەکی کیمیاوی و «ئەنفال»

لە کۆتایەکانی جەنگی دژ بە ئێران، عیراق توانایەکی لەشکری وەهای پێکهێنابوو، کە بتوانێ بێترس هێزێکی مەزنتر لە باکوری عیراق بەکاربێنێت، و گورپێکی نوێ بە جەنگی دژ بە کورد بدات. لە بەهاری ١٩٨٧وەش، وردەوردە پەنای بردە بەر چەکی یاساغی کیمیاوی، و بەم چەکە نەک هەر لە شوێنەکانی کوردە یاخیبوەکانی دا ، بەڵکو دژ بە خەڵکی دانیشتوی گوند و شارەکانیش بەکاریهێنا. دۆکیومێنت و سەرچاوە کوردیەکان هاوباوەڕن لەوەدا کە، لەشکری عیراق بۆ یەکەم جار لە ناوەندی مانگی چواری ١٩٨٧دا چەکی کیمیاویی بەکارهێنا. هەرچەندە ڕاپۆرتی وەهاش هەیە کە ئاماژە بۆ هاوینی ساڵی پێشوو دەکات، کە تۆپخانەی عیراق بە کیمیاویی لە نزیک گوندی یاخسەمەری[1] سەر بە هەرێمی هەولێری داوە بێ ئەوەی هیچ زیانێک بگەێنێت .

١ ـ لێرەدا لە مەبەستی نووسەر دڵنیانیم، ئەگەر مەبەستی لە یاخسەمەر ، گەر هەڵەم لەناویدا نەکردبێت، ئەو گوندەبێت کە سەرکردایەتی ی.ن.ک لێبوو ، ئەوە دەکەوێتە ناوچەی سلێمانی نەک هەولێر. ئەگەر لە ناوچەی هەولێریش یاخسەمەرێک هەبێت، کە ئاگاداری نیم ، ئەوە کارەکە پێویست بەم تێبینیە ناکات ـ وەرگێڕ

بەهەر حاڵ، هەموو لایەنەکان لەسەر ئەوەن، کە یەکەم هێرشی کیمیاوی نەخشەکێشراو لە ١٩٨٧/٤/١٥ ئەنجامدرا. لەو ڕۆژدا فرۆکەی جەنگیی عیراق بە کورد گوتەنی "جۆرە بۆمبێکی تا ئەمڕۆ نەناسراو" لە، هەڵەدن، بەرگەڵو، سێروان، ناوەزک، نۆڵچکە، چناران، کانی توو، لوتەر، سیدار، ئاوژە، چالاوە، سەرگەڵو و ئاوەژێ ـ سەر بەهەرێمی سلێمانی دا. تا کۆتایی ئەو مانگە نزیکەی ٣٠ شار و گوند و چەندین پایە وبنکەی پێشمەرگە بەر بەکارهێنانی هەمان چەک کەوتن. لە ناوەندەکانی ساڵیشەوە، ئەوە، بەکار هێنانی ئەم جۆرە چەکە بووە کارێکی ڕۆژانە.

لە سەرەتای بەکارهێنانی کیمیاوییەوە تا سەرەتای ئۆپراسیۆنە بەدناوەکەی ئەنفالەکان لە مانگی دووی/١٩٨٨دا، گازی خەردەل (گرچەک)، باوترین جۆرە بۆمبی کیمیاوی بوو کە بەکاردەهات. لە دەسپێکردنی ئەنفالەکانەوە، لە ٨٨/٢ ، و تا کۆتایی مانگی ٨٨/١٠ عیراق جگە لە خەردەل(پەی گاس NERVE GAS)یشی خستە کارەوە . ئەنفال وشەیەکی عەرەبییە بە واتای (تالانکردنی دەسکەوتەکانی شەڕ)، هەروەها ناوی چاپتەرێکی قورئانە کە تێیدا باسی یاساکانی جەنگ و مافی داگیرکاری و فتوحات دەکات. سەرباری ئەمە ، ئەنفال ، بۆ بەعسیەکان، ناوی ئۆپەراسیۆنی بێ ویژدانانەی قرکردنی کورد بوو. ئۆپراسیۆنی ئەنفالەکان لە چوار قۆناغ پێکهاتبوو. یەکەمیان لەمانگی ١٩٨٨/٢ تا مانگی ١٩٨٨/٣؛ دووەمیان لە مانگی ٤ تا ٥؛ سێیەمیان لە مانگی ٥ تا مانگی ٨؛ دوا قۆناغیش لە مانگی ٨ دەستی پێکرد و لە مانگی ٩دا کۆتایی پێهات. ئۆپراسیۆنەکە بە هێرشێکی چڕی گوێنەدەرانەی هێزی ئاسمانی دەستی پێدەکرد ، و بەپاشیدا هێرشی هێزی زەمینی دەهات و، شار ، گوند و زەویوزاری خاپووردەکرد.

سەرەتاکانی ئۆپراسیۆنی ئەنفالەکان ، جێگای شاری هەڵەبجەی کردەوە لە پەڕەکانی تراجیدیای مێژووی خوێناوی کورددا ؛ هێزی ئاسمانی عیراق لە ڕۆژی ١٩٨٨/٣/١٦ ، بە چەکی کیمیاوی لە هەڵەبجەی داو و نزیکەی پێنج هەزار دانیشتووی بەجارێک کوشت. ئەما زەبروزەنگی دوا قۆناغی ئەنفالەکان، کە ناوچەی بادینانی گرتەوە، ئەوە مەودایەکی نوێی پێدرا، کە بێ گومان، جینۆسایدی (ئیبادەی قەومی) کورد بوو؛ ئۆپراسیۆنەکە، بریتیبوو لە شانەکاریی سنووری بادینان و تورکیا، کە بە هەزارەها سڤیلی تێدا کوژرا، دەها هەزاریش سنووریان بەزاند و بوونە پەناهەندە، هەزاران بەدیل گیران . ئەم دیلانەش ، خەڵکێکی زۆریان لێ گەلەکوژ کرا (mass execution) ، و چەندینی دیکەش لەژێر ئەشکەنجە، یاخود باری ناهەمواریی زیندان وئۆردوگا زۆرەملیەکاندا گیانیان لەدەستدا. ژمارەی ئەوانەی کە توانیان خۆیان دەربازکەن بەرەو تورکیا ، لەئەنجامی ئەم ئۆپراسیۆنەدا، خۆی لە ٦٠ هەزار کەس دەدا . نزیکەی نیوەیان تا ساڵی ١٩٩٢ لە تورکیا مابوونەوە.

دەبێ ئەوەش بگوترێت، کە بەغدا و تاران هەردووک ئۆباڵی کارەساتی هەڵەبجەیان بە مل

www.koskikurd.com

یەکتردا دا. ئێران ڕایگەیاند کە عیراق بەو لێدانە سزای شاری هەڵەبجەی دا، کە دانیشتوانی بۆ پشتگیری لە هاتنی لەشکری ئێران دژ بە عیراق ڕاپەرین. ئەما عیراق دەیگوت ئێران لێیداوە ، چونکە خەڵکەکەی دژ بە هاتنی لەشکری ئێرانی ڕاپەڕین. دەزگا سیخوڕیە ئەمریکیەکان ڕایانگەیاند کە هەردوولا گاسیان لێداوە. جا ڕاستیەکەی هەرچۆنێک بووبێت، ئێمە لەیەکشت دڵنیان، ئەویش ئەوەیە کە هەڵەبجە بە کیمیاوی کاولکرا و قوربانیەکەشی هەمووی کورد بوون.

سەرکردایەتی سیاسی کورد، بەرابەر بەم هێرشە دژوارەی ڕژێمی عیراق، جگە لە نامەناردنی ڕۆژانە بۆ UN ڕای گشتی جهانی و زلهێزەکان هیچی پێنەدەکرا. بۆ قوولکردنەوە بێهیوایی کوردی قەڵەندەریش، هیچ وڵاتێک ئەرکی بەخۆ نەدا ئاوڕێک لە تراژیدیاکەی بداتەوە ، بگرە ڕخنەی سەرزارەکیش لە تاوانەکانی بەغدا نەگیرا. ئەڵبەتە بێجگە لە هەندێ دۆستی کورد، ڕۆژنامەنووس و کۆمەڵەکانی مافی مرۆڤ کە هەوڵی مەردانەیان نواند بۆ بەرچاوخستنی ئەم کارەساتە . دیاربوو هێزە نێونەتەوەیەکان و ناوچەییەکان سەرقاڵی خەیاڵی تربوون؛ وەک ئەوەی ئەم بارودۆخە نوێیەی ناوچەکە بەسوودی کێبێ باشترە! ئاشکراش کار لەوەیدەکرد کە بەرگی پیاوە بەهێزەکە پڕ بە بەژنی سەدام حوسێن بڕابێت.

باری کوردستان وای لێهات کە جێگەی هیچ جۆرە بەرخۆدانێکی تێدا نەبێتەوە، نە چەکداری و نە ناچەکداری. لە کۆتایەکانی ١٩٨٨دا سەرکردایەتی کورد بەو پێشمەرگانەوە کە ڕزگاریان ببوو، ناچار سنووریان بڕی و خۆیان بە ئێران و سوریادا کرد. دەرگاش بۆ بەغدا خرایە سەرپشت ، کە بە شێنەیی پلانەکانی «ئاسایشی ستراتیجی» سەر سنوورەکان ئەنجامدات.

تاراگە

ڕۆژانی یەکەمی ژیانی هەندەران بۆ بەرەی کوردستانی و سەرکردایەتی پارتە جیاجیاکانی، ڕۆژانی پڕ پەژارەیی و ناکامی بوون. ڕاستە کە مێژووی کورد هەمبانەی چەندین تراژیدیا بووە، وەلێ بەسەرهاتەکانی ١٩٨٧ـ ١٩٨٨ بێ بەڵەک شاتراژیدیای ئەو مێژووەن. موستەفا بارزانی هەمیشە دەیگووت : چیاکان تاکە دۆستی ڕاستەقینەی کوردن. بەڵام ئەمجارەیان دەرکەوت کە چیاکانیش کوردیان پێ ناپارێزرێ ؛ و هیچ بەرگەی جەنگی کیمیاوی ناگرێ. جگە لەوەش مێژوو بە کوردی نواند ، کە دەتوانێ خۆی دووبارەکاتەوە و زامە قوڵەکانی بکولێنێتەوە!!. ئەوەی ١٩٨٨ بەسەر بزوتنەوەی کوردیدا هات، لە ڕوویەکەوە، دووبارەبوونەوەی دەقاودەقی بار و دۆخەکەی ١٩٧٥ بوو؛ لە هەردوو جاردا، چارەنووسی کورد لە بازێڕی پەیمانسازی ڕاستەوخۆی نێوان عیراق و ئێراندا فرۆشرا.

دەبێ ئەوەشمان لەبەر چاوبێت، کە سەرکردایەتی بارزانی لەکاتی خۆیدا باوەڕی بە بەڵێنەکانی ئەمریکا کرد بۆ پشتگرتنی دژ بە بەغدا. ئەم بەڵێنانەی ئەمریکا بۆ بارزانی، بوونە فاکتەرێکی

گرنگ لە بڕیاری ڕەدکردنەوەی دیباچەی ئۆتۆنۆمی بەغدا، کە لەخۆیدا بووە هۆی دەست پێکردنەوەی شەڕ لە ئاداری ١٩٧٥. ئەو سەرکردە کوردانەی کە لەو ماوەیەدا نزیکی بارزانی بوون، تا ئەمڕۆش دەڵێن کە ئەمریکا، لە بنەوە، بەڵێنی ئەوەشی دابوو کە پشتگیری لە ڕێچارەی فیدڕالی بکات بۆ کورد، لەخەباتی دوورودرێژی دژ بە بەغدیدا. ئەڵبەتە ئەم ئامانجانە هەرەسیان هێنا، کەبۆ کورد دەرکەوت مەبەستی ئەمریکا لەم سیاسەتەی، کە هێنری کیسینجەری شالیاری کاروباری دەرەوەی ئەندازیاری بوو، تەنها بەکار هێنانی کورد بوو بۆ لاوازکردنی عیراق، بەمەبەستی جێبەجێکردنی داخوازیەکانی شای ئێران و دوورخستنەوەی لە سۆڤیەت. کورد تائەمڕۆش بە پەژارەییەوە لەبیریانە کەبارزانی بەڵێنەکانی ئەمریکای بەبیر کێسینجەر هێنایەوە. چۆن کیسنجەر لەوەڵامدا پێی ڕاگەیاند کە: بای ئەوەندەی کە بەلای واشنتنەوە گرینگبێت ،ئەم پەیمانکارییە «لە ئۆپراسیۆنێکی ڕووپۆش پتر نەبووە».

ئەڵبەتە، گومان لەوەدا نییە کە شێوە دلارامیەک (دڵ ئارامییەک)، جا هەرچەندە تاڵیش بێت ، لەوەدا هەیە کە ڕاستیەکی وەک «کەس دۆستی کورد نییە» هۆی هەموو نشوستیەکانە. بەڵام ناشکرێ خۆمان لە دێوەزمەی ڕاستی دیکە بدزینەوە و سەرکردایەتی خودی کورد بە بەری و بێ خەتا بزانین لە تراژیدیای میللەتەکەیاندا. دروست و ئاشکرایە، کە کەمی پشتگیری هەرێمی و جیهانی ڕۆژی کوردی بەو ڕۆژە ڕەشە گەیاند. بەڵام ئەوەش دروستە ، کە سەرکردەکانی کورد، لە هەردوو حاڵەتدا، نەیانتوانی لە پێشرەفتی ڕووداوەکان بگەن و دروست هەڵیسەنگێنن، بۆیەش تووشی هەڵەی کوشندە بوون. سەرکردایەتی مستەفا بارزانی ، بەر لە بەهاری ١٩٧٥ ، دەیزانی کە ئێران و عیراق خەریکە ڕێکدەکەون، ئەم باسەش چەند جارێک لەلایەن سیاسەتمەدارانی کوردەوە تاوتوێ کرابووەوە، بەڵام لەبەر تەسکی لێکدانەوەی سیاسیان نەیان توانی ناوەڕۆکی ڕووداوەکان ببینن، و باوەڕیان نەدەکرد کە ڕۆژێک بێت و ئێران هەموو یارمەتیەکیان لێببڕێت و هەڕەشەی نەهێشتنیان لێبکات گەر خۆیان بەدەست بەغداوە نەدەن.

وەک جەوهەر، هەمان هەڵە لە ١٩٨٨دا دووبارەکرایەوە. سەرکردایەتی کورد، ئەگەری کۆتایی پێهاتنی جەنگی «عیراق ـ ئێرانی » بەر لە ڕووخانی ڕژێمی بەغدا ، لە هەموو دەفتەرەکانی سڕیبووەوە. ئەویش لەبەر ئەوەی سەرۆکی ئێرانی ، ئایەتوڵا خومەینی، سوێندی خواردبوو کە تا ڕژێمی بەغدا نەڕوخێ شەڕ ڕانەگرێ . هەمان ئایەتوڵا ، پاش ماوەیەک تەنها دوو ڕێی لەپێشدا ما ؛ یان دەبێ بە ئاگربەست قایل بێت، یان دەبێ ڕووبەڕووی مەترسی هەرەسی کۆماری ئیسلامی بێتەوە، جا وەک خۆی گووتەنی ؛ ناچارم « ئەو جامە ژەهرە هەڵقوڕێنم ، و فەرمانی ڕاگرتنی جەنگی دژ بە سەدام حسێن بدەم » .

هەڵوێستی مقەیەتانەی سەرکردایەتی کورد لە سەرەتای جەنگی دووەمی کەنداوەوە تا ڕاپەڕینە جەماوەرییەکەی باشوور و باکووری عیراق ، کە خوێناویانە لە کۆتایی ئاداری ١٩٩١دا

خامۆشکرایەوە، نیشانەیەکی وەها دەدات کەسەرکردە کوردەکان پەندیان لەدوو تاقیکردنەوەکەی پێشوو وەرگرتبێت. هەندێ لە سەرکردە هەرە گرینگەکانیان ئاشکرا ڕوونیانکردەوە، کە ئامادەنین شەڕبکەن و خوێنی کورد بکەن بەقوربانی بۆ بەرژەوەندی لایانی تر. لەوەش زەقتر ، دکتۆر مەحمود عوسمان کە قسەکەری سەرەکی بەرەی کوردستانی بوو، داوایکرد کە بەرژەوەندی کورد لە سەرو هەموو شتێکەوە دانرێت، گەر بە قسەکردن لەگەڵ سەدام حسێنیشدا بێت ، بەمەرجێک بسەلمێنێت کە بەڕاستی ئامادەی جێبەجێکردنی داواکاریەکانیانە. جگە لەوەش، هەرەچەندە هێزی پێشمەرگە ، هەر لە سەرەتاکانی کێشەی کەنداوەوە لەسەر سنوورەکانی ئێران و سوریدا ئامادەکرابوون، گەلێ سەرکردە ، دژ بەوە بوون کە، لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەو نائارامیانەی کە پێشگری ڕاپەڕینەکانی باکوور و باشووری عیراق بوون، دەست بە چالاکی بکەن.

وڵات بەدەربی سەرکردایەتی کورد، سەرو دووساڵی خایاند. بەڵام بە پێچەوانەی ١٩٧٥ ، بەرەی کوردیی ئەم جارەیان هەڵنەوەشایەوە. خودی مەسعود بارزانی، کارەساتی ١٩٨٨ی بە "بێ وێنەیە" وەسفکرد، ئەمەش دروستە، چونکە قەوارەی کارەساتەکە ئەوەندە مەزن بوو ، کەهەموو جۆرە ناتەبایی و بەربەرەکانێی تری سەرکردەکانی لەچاودا گچکە بوەوە. هەموو دەیانزانی کە جگە لە مانەوەیان بە یەکگرتویی هیچ ڕێیەکی تریان لەبەر نییە؛ دەیانزانی کە لادانی یەکێکیان ، کارەساتی گشت پارتەکان. بەرەی کوردستانی لە وچانی هەندەراندا، بارستایی خۆی خستە سەر شاڵاوێکی ڕاگەیاندن لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا، بەمەبەستی ڕوونکردنەوەی بزاڤی کورد و ئاشکراکردنی تاوانەکانی ڕژێمی عیراق.

ئەما لە ئاستی ڕامیاریدا، دەبینین کە بانگەوازی یەکیەتیەکی فراوانتر لەنێوان پارت و ڕێکخراوەکانی بەرەدا ڕووی لە تەشەنەکردبوو. لە چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەگەریدا، بارزانی ڕایگەیاند کەهەموو لایەنەکان قایل بوون بە دروستکردنی سەرکردایەتیەکی ڕامیاری گشتی، کۆمیتەیەکی بەڕێوەبردن بۆ هەڵسوڕاندنی کاروباری ڕۆژانە، و بنکەیەکی ڕاگەیاندنی گشتی و ڕۆژنامەیەک و بیرۆیەک لە دەرەوەی وڵات. ئەما لە ڕاستیدا، تەنها ئۆبجێکتی یەکەم بەئەنجام گەیشت. ئەم سەرکردایەتییە ڕامیاریە هاوبەشەی کە دروستکرا، کۆنترۆڵێکی کاریگەری بەسەر زۆربەی ناوچەکانی کوردستانی عیراقدا هەبوو، هەروەها شێوازی هاودەنگی گشتی بەکاردەهێنا بۆ بڕیاردان، و هەر پارتێکی ئەندامیش ، مافی ڤیتۆی خۆی هەبوو. هەرچەندە ئەم مافە لەلایەن هیچ پارتێکەوە بەکارنەهات، بەڵام وەک پێداویستێک دەدیترا بۆ وەرگرتنی بڕیاری بنەڕەتی لە داهاتودا. ئەمەش لە خۆیدا یەکێ لەو هۆیانە بوو کە وای لە بەرەی کوردستانی کرد، پەلە لە هەڵبژاردنەکەی کوردستانی "ئازادکراودا" بکات. مەبەست لەو ناوچانەیە کە لەژێر سایەی ڕژێمی بەغدادا نەمابوون.

بەم هەموو شتەشەوە، دەبێ بڵێین کە کاریگەری ڕامیاری و لەشکری بەرەی کوردستانی هەر

بە تەسکی مایەوە. دەبینین لە ئاستی لەشکرییەوە، مەفرەزەکانی پارتەکان، بەجودا سنووریان دەپەڕاند ، و چالاکی هاوبەش و ڕێکخراو بەرچاوناکەوێت . لە بواری ڕامیاریشدا، دەبینین کە بەرەی کوردستانی لەئاستی پەیوەندیە هەرێمی و جیهانیەکاندا بەتەواوی گۆشەگیر (isolated) کرابوو گەر سوریای لێ دەرکەین، کە ڕۆڵی میوانداری ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی بۆ خۆی هێشتبووەوە. لە مارسی ۱۹۹۲دا، کە مەسعود بارزانی چووە لەندەن ، دەزگاکانی ڕاگەیاندن بەگشتی بایەخێکی زۆریان بەو سەردانەدا، هەروەها بەریتانیا وەک دەوڵەت پێشوازی لێکرد و دیداری جۆن مێجەری سەرۆک وەزیران و نایڵ کنۆکی سەرۆکی ئۆپۆزیسیۆنی کرد. جا گەر بێن و ئەم وێنەیە بەسەردانی پێشوتری مەسعود بارزانی بۆ لەندەن لە١٩٨٩دا بەراورد بکەین تێدەگەین بەرەی کوردستانی لە چ دۆخێکدابوو؛ بەرزانی لە سەردانەکەی ١٩٨٩یدا چاوی بە کارمەندێکی بچوکی بیرۆی کاروباری دەرەوەی بەریتانیا کەوت لە ریستۆرانێکدا.

بەپێچەوانەی ئەم گۆشەگیریە جیهانیەوە، یەکگرتنی ئەم بەرەیە، یارمەتی کوردی دا کە پەیوەندی بە لقەکانی ئەوبەری ئۆپۆزیسیۆنی عیراقەوە بکات، کە جگە لەبەرەی کوردستانی لەم شادەستانە پێکهاتبوو: بلۆکی ئیسلامی (ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامیی، حزبی دەعوە، ڕێکخراوی چالاکی ئیسلامی، و هتد.)، دیموکراتەکان (پارتی کۆمۆنیست و چەند ڕێکخراوێکی چەپڕەوی کە) نەتەوەییانی (پان ـ عەرەبی سۆسیالیست ، بەعسی سەر بە سوریا و هتد).

پەیوەندی نێوان ئەم لایەنانە هەمیشە لاوازبوو، لەلایەکەوە لەبەر ناکۆکی ئایدیۆلۆژی و ڕامیارییان، لە لایەکی کەشەوە بەهۆی کاریگەری سوریا، ئێران و لیبیا لە ناویاندا. گەلێ هەوڵ درا لە هەشتاکاندا، بۆ یەکگرتنەوەی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، یەکیەتی ئەو هێزانە وەک ئامانجێکی بەدی نەهاتوو مایەوە.

یەکی لە دوا هەوڵەکانی کە درا لەم بوارەدا لەلایەن سوریاوە بوو لە ١٩٨٩دا. بارزانی و تاڵەبانی نوێنەری کوردبوون لەم کۆبوونەوانەدا، پاش سێ مانگ گفتوگۆ هەرەسیان هێنا بەپاشەگەزبوونەوە وڕاگۆڕینی لایەنی ئیسلامی لەدوادەقەدا. کێشەی کورد لەم جۆرە کوبوونەوانەدا هەمیشە قبوڵ نەکردن و داننەنانی ئیسلامی و ناسیۆنالیزمی عەرەب بووە بە داواکاری سەرەکی کورددا، کە ئۆتۆنۆمی بوو، یاخود مافی چارەنووس کە ناوناوە ناویان دەبرد. هەروەها، لایەنی ئیسلامی هەرگیز پشتگیرییەکی تەواوی بە بەدیهێنانی سیستێمی دیموکراسی نەداوە وەک تاکە چارەی پابەرجێی کێشەی عیراق. سەرباری ئەمانەش، ڕاستییەکی دیکەش هەیە کە دەبێ ئاماژەی بۆ بکرێت، ئەویش ئەوەیە کە ساردی ئێران بەرابەر بە ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی لەو ماوەیەدا، گەیشتە ئەو ڕادەیەی کە لە ١٩٨٩دا، ئەو کاتەی کە خۆیان ئامادە دەکرد بۆ وتووێژی نوێ لەگەڵ سوریادا، داوای لە هەموو لایەنەکانکرد، بە ئیسلامیەکانەوە، کە ئێران جێبهێڵن و بگوازنەوە سوریا.

بەرەی کوردستانی لەبۆچوونی خۆیەوە، خۆی بۆ زستانێکی درێژخایەن ئامادە کرد، و هیوایەکی تەواوی بە لاوازبوونەوەی ڕژێم نەبوو بەو ڕادەیەی کە ڕێگابدات بگەڕێنەوە کوردستان و ڕیزەکانیان ڕێکخەنەوە. بەڵام ڕژێمی بەغدا لەلای خۆیەوە، لە ساڵانی ١٩٨٩ و ١٩٩٠دا خۆی ئەوەندە پێ بەهێزبوو کە پەیام بۆ هەموو سەرکردەکانی ئۆپۆزیسیۆن، بە کوردەکانیشەوە، بنێرێ و داوایان لێ بکات کە بگەڕێنەوە ڕیزی «بەرەی نیشتمانی». مەرجی ئەمجارەی بەعسی عیراق، هەمان مەرجەکەی جاران بوو ، واتە، داننان بە پارتی بەعسدا، وەک تاکە فەرمانڕەوای عیراق. چالاکترین پەیامبەری بەغدا، لەم کارەدا، موکەڕەم تاڵەبانی ـ کوردی کۆنە کۆمۆنیست و وەزیر ـ بوو، کە توانی ڕیزی ئۆپۆزیسیۆن بەدەستبێنێت، بەتایبەتیش هی کوردەکان. سەرکردە ناسراوەکانی کورد و کۆمۆنیستەکان بەتەواوی دژڕەوشت نەبوون، و ئامادەیی ئەوەیان نیشاندا کە دروشمی ڕوخاندنی ڕژێمی بەغدا لادەن ، بەرابەر بە دەسپێکردنی وتووێژ بۆ بەدیهێنانی پەیمانێک. ئەما سەدام حسێن، سووربوو لەسەر ئەوەی کە بەر لە هەموو شتێک، دەبێ لە ئاستێکی جەماوەریدا پاکانەی خۆیان ڕاگەیێن، بێ هەلومەرج بگەڕێنەوە بەغدا، لە شاری بەغدا پارتی بەعس چاو لە داواکاریەکانیان دەکات.

جەنگی دووهەمی کەنداو

بێگومان، ناتوانین بڵێین ئەنجامی ئەو "کش مات"ی سەدام لە ئۆپۆزیسیۆنی کرد چۆن دەبوو گەر چەڵەمەی کەنداو کە ئۆگوستی ١٩٩٠دا بەداگیرکردنی عیراق بۆ کوێت دەستیپێکرد، بەتەواوی وێنەی بارودۆخی عیراق و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی نەگۆڕیبایە. ڕووداوە نوێکانی کەنداو، بەبیری جیهان و ناوچەکەی هێنایەوە کە شتێک هەیە بەناوی ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی، و بەتایبەتی لایەنە کوردییەکەی ئەو ئۆپۆزیسیۆنە. بەپەلە هاریکاریەکی سعودی، ئێرانی و سوری پەیدا بوو، بۆ پتەوکردنی هەوڵەکانی یەکگرتنەوەی ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی، کە هەمیسان دروشمی ڕووخاندنی ڕژێمی بەعسی بەرزکردبووەوە.

لە پایزی ١٩٩٠دا بەرەی کوردستانی، لەسنوورەکاندا دەستی بەسازکاری هێزەکانی کردەوە. هاوکات، پەیوەندی بەو سەرۆک خێڵە کوردانەوە کرد، کە هێشتا پەیمانداری بەغدا بوون. ئەم سەرخێڵانە فەرمانداری هەزارەها چەکدار بوون ،کە جاران بە ناوی جاش دەناسران و خولێکی سەرەکیان هەبوو لەڕاپەڕینی دژ بە ڕژێم، هەر بۆیەش ناوی جاشیان لێسڕایەوە و ناوێکی ڕێزدارتریان پێپەسەندکرا «شۆڕشگێری چەکدار». لەوەدەکات ، سەرکردەکانی ئەم هێزانە هەستیان بە میحنەتی ئەو دەمەی ڕژێمی بەعس کردبێ ، بۆیە وایان پێ ژیرتربوو کە گفتوگۆ لەگەڵ بەرەدا بکەن. داوایان لەبەرە کرد ، کە لێبووردنێکی گشتی بە هەموو ئەوانە ببەخشێت کە لە تەک هێزەکانی ڕژێمدا شەڕیانکردووە. بەرەی کوردستانی ئەم مەرجەی پەسەندکردن ، و زۆری پێنەچوو

ئەمنستی خۆی ڕاگەیێندرا.

لە هەفتەکانی بەر لە بەرپابوونی جەنگ، پەیوەندی نێوان کەسایەتیە دیارەکانی ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی ڕووی لە چڕی کرد. کۆمیتەیەکی ڕێکخستن بە پشتگیری سعودیە، ئێران و سوریا پێکهێنرا. کە لە شەش ئەندام پێکهاتبوو، دوو نوێنەری کورد، دووی ئیسلامی، پان ـ عەرەب و دیموکراتەکانیش یەکی ئەندامێک. لە هەمان ماوەدا چەندین سەرکردەی ئۆپۆزیسیۆن سەردانی «ریاز»ی پایتەختی سعودیەیان کرد، لەوانەش جەلال تاڵەبانی و سامی عەبدولرەحمان وەک کورد. ئەنجامی ئەم پەیوەندیانە، و کۆبوونەوەیەکی دیمەشق، ڕاگەیاندنی بەیانێک بوو لە ٢٧ی/یەکی/ ١٩٩٠ لە بەیروتی پایتەختی لوبناندا، کە پتر لە ٢٠ پارت و بزوتنەوە مۆریان کردبوو. ئۆپۆزیسیۆن لە بەیاننامەکەیدا دژ بە داگیرکردنی کوێت وەستا و پەیمانی خەباتیدا بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەغدا و دابین کردنی مافی کورد.

ناکۆکی و بەربەرەکانی نێوان مومەویلە ناوچەییەکان ، بەتایبەتی لەنێوان ئێران و سوریا، پرۆسەی یەکخستنی ئۆپۆزیسیۆنی تووشی گرفتاری کردبوو.لەو بەینەدا، لەندەن خۆی بەناوداکرد بۆ ئەنجامدانی کارەکە، دۆستێ لەم بارەوە گوتی کە واشنتن بڕیاری داوە، ئەم کارە بۆ هەوپەیمانە بەریتانیەکانیان جێبێڵن. هەرچۆنێ بێ ، پاش بەیانیامەی ئۆپۆزیسیۆن، دیمەشق زۆری لەهەموو لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆن کرد، و یەکەم کۆنفرانسی پێبەستن لە ٣/١١ لە شاری بەیروت و لە ژێر سایەی سوریادا.

لە کۆتاییەکانی مانگی ١٩٩١/١ ، بەرەی کوردستانی کەناڵی پەیوەندی نهێنی لەگەڵ تورکیا کردەوە. ئەمە یەکەم جاربوو لەمێژووی بزوتنەوەی کوردی عیراقدا کە پەیوەندی لەگەڵ تورکیا سازکەن. دادوستانی لایەنی تورکی لەژێر چاودێری خودی سەرۆک کۆمار «تورگۆت ئۆزال»دا بوو، نوێنەرانی کوردیش، بارزانی و تاڵەبانی بوون. بارزانی هەر بارەگای سەرکردایەتی خۆیەوە لە دیوی ئێرانرا، بەردەوام پەیوەندی بەم گۆڕانکاریانەوە هەبوو. هەروەها، سەرپەرشتی ئامادەکاریەکانی پێشمەرگەشی دەکرد بۆ چوونە ناو عیراق. تاڵەبانی، سەردانێکی ئۆروپا و وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکای کرد بەمەبەستی دانوساندن لەگەڵ کارمەندانی دەوڵەتیدا. لە هاتنەوەیدا، بەر لەوەی بچێتە دیمەشق بۆ دیتنی سەرۆک «حافظ الاسد » ، لە ٩ی/٣دا بەرەو ئەنقەرە لایدا، و بە نهێنی لەگەڵ کارمەندانی تورک کۆبوەوە، ئەمە بە هاوڕێیەتی موحسین دزەیی ، کە نوێنەری خودی بارزانی بوو لە کۆبونەوەکاندا. پاش دوو ڕۆژان ،بە ئۆتۆمۆبیل سەردانێکی دیمەشقیان کرد، بەر لەوەی بگەنە شاری بەیروت بۆ بەشداریکردن لە کۆنفرانسی ئۆپۆزیسیۆندا .

کۆنفرانسی ئۆپۆزیسیۆنی عیراقی لەبەر پاشکەوتنی تاڵەبانی ڕۆژێک پاشخرا، و لە ١١ی ٣دا دەستی پێکرد. تا ئەو دەمەش، ڕاپەڕینی باشوور و باکووری دەستپێکردبوو. پێشمەرگە بە ماوەیەکی کورت توانی دەست بەسەر پتر لە ٣/٤ی ناوچە کوردیەکەدا بگرێت، بە شارو بازێڕی

www.koskikurd.com

وەک سلێمانی ، هەولێر ، دهۆک و کەرکوکەوە. لەکۆتایەکانی مانگی سێدا تاڵەبانی لە دیوی سوریاوە هاتەوە ناو عیراق. بەهار کوردستانی گرتەوە، بەڵام، مەخابن ئەم جارەیان تەنها چەند هەفتەیەکی خایاند، ئەوەش تا هێزەکانی بەغدا ئاگری شۆڕشی باشووریان کوژاندەوە، و ڕوویان لە باکوور کرد بۆ پاکسازی کورد.

سەرەتا لەشکری عیراق، لە ٢٩ی/٣دا هێرشی بردە سەر شاری کەرکوک، پاش تەنها چەند ڕۆژێک، ڕاپەڕینی کورد هەرەسی هێنا و نزیکەی دوو ملیۆن کورد بەرەو چیاکان هەڵهاتن، بەنیازی پەڕینەوە بۆ تورکیا و ئێران. قەوارەی ئەم ڕەوەی کورد، لە ئەندازەیەکدابوو کە ترسی تراژیدیایەکی مرۆڤانە وا لە سەرۆکی ئەمریکی « بوش» بکات، کە قایل بێ بە دروستکردنی ناوچەیەکی ئاسایش بۆ پەنابەرەکان. هەمان ترس ، لە هەمان تراژیدیا ، دووڕۆژ بەر لەم بڕیارە، وای لە سەرکردایەتی کورد کرد ، کە بانگەوازی گفتوگۆی بەغدا پەسەندکات ، و دەستەیەکیان بە سەرۆکایەتی تاڵەبانی بگاتە ئەوێ.

ئەم جارەشیان، هەر بەچەشنی جاران، گفتوگۆ بێ هیچ جۆرە بەیەک گەیشتن هەڵوەشایەوە. بەڵام هەرەسی ئەم جارەی ڕاپەڕینی باکوور و سەرنەگرتنی گفتوگۆکانی بەغدا بوونەهۆی دەسپێکردنی بەشێکی نوێ لەمێژووی بزوتنەوەی کوردی کە دوورە نییە ناسکترین بەشی بێت. ئەو مێژوویە کە هێشتا لە ژێر نووسینەوەدایە.

بێ ئەو یەکیەتیە ڕامیاری و بەڕێوەبەرایەتیەی کە بەرەی کوردستانی نیشانیدا پاش تێکشکانی ڕاپەڕینەکە، نە هیچ پارتێک لە پارتە کوردیەکان دەیتوانی بەتەنها بمێنەوە و بەردەوام بێ، و نە کورد دەتوانی ئەو ناوچە بەرینەی کە پاش هەرەسی ڕاپەڕینەکە کەوتە بەردەستی، بە سێ شاشاری هەرێمی و نزیکەی سێ ملیۆن کەسەوە، بەڕێوەببات. دروستە کە پاراستنی جیهانی بۆ ناوچەکە ، ڕێگای لە گەرانەوەی ڕژێمی عیراق گرت، بەڵام بەرە بوو، سیمبۆلی ئەمڕۆی یەکیەتی کورد، کە ڕێگای لە هەرەسی کۆمەڵایەتی و ئابووری کورد گرت.*

* : سەرچاوەکانی ئەم گوتارە، بەر لە هەموو شتێک دەگەڕێنەوە بۆ، ئەزمۆن و بینایی، چاوپێکەوتنی لێپرسراوانی کورد، و هاروەها دۆکیومێنت و بەڵگەنامەی پارت و ڕێکخراوەکانی بەرەی کوردستانی ـ نووسەر